

Klub Przyrodników

Owczary 17, 69-113 Górzycza

e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com; [http:// www.kp.org.pl](http://www.kp.org.pl)

Konto: Santander nr 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645; NIP: PL 927-15-06-791

Owczary, 23 lutego 2026 r.

L. dz. 112/2026

**Generalna Dyrekcja
Ochrony Środowiska
Warszawa**
kancelaria@gdos.gov.pl

W związku z konsultacjami społecznymi projektu „Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce wraz z planem działań”, wyrażamy opinię, że projektowana Strategia prawidłowo identyfikuje stan i zagrożenia obszarów wodno-błotnych oraz prawidłowo identyfikuje główne działania konieczne do ich ochrony. Dalsza zwłoka z rozpoczęciem wdrażania tych działań będzie skutkować nieodwracalną utratą obszarów wodno-błotnych, ich różnorodności biologicznej i dostarczanych przez nie usług ekosystemów. Uważamy za konieczne jak najszybsze przyjęcie Strategii i niezwłoczne jej wdrażanie. Na załączonym formularzu przekazujemy uwagi szczegółowe.

Z poważaniem

Robert Stańko
Prezes Klubu Przyrodników
/podpisano elektronicznie/

Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce wraz z Planem działań

Etap uzgodnień zewnątrzresortowych, opiniowania i konsultacji

W celu wniesienia uwagi konieczne jest wskazanie części dokumentu (zgodnej ze spisem treści dokumentu), której ona dotyczy. Możliwe jest także dodanie uwag ogólnych do całego dokumentu i procesu jego opracowywania - wtedy w kolumnie „Rozdział i strona Strategii” prosimy o wpisane „uwaga ogólna”.

W formularzu przygotowane zostały miejsca na 10 uwag. Liczba składanych uwag nie jest jednak ograniczona. Jeżeli chcą Państwo wnieść większą liczbę uwag należy dodać kolejne wiersze do tabeli.

Lp.	Wnoszący uwagę	Rozdział i strona Strategii	Treść uwagi	Uzasadnienie uwagi
1.	Klub Przyrodników	Uwaga ogólna	Pozytywnie przyjmujemy sam fakt opracowania strategii i jej potencjalnie wysoką rangę (uchwała Rady Ministrów). Wnosimy o zdecydowane przyspieszenie prac nad ustanowieniem Strategii i przejściem do jej wdrażania.	Ochrona i renaturyzacja mokradeł jest ważna nie tylko dla ochrony przyrody, ale także – ze względu na usługi ekosystemów mokradłowych – dla wielu innych sfer życia i gospodarki (ograniczenie zmiany klimatu i jej skutków, dostępność i czystość wody, produkcja żywności i ochrona warsztatu produkcyjnego rolnictwa – gleb torfowych; obronność, turystyka i rekreacja, w szczególności wodna; tożsamość lokalna i regionalna). Równocześnie wymaga ona współpracy wielu resortów.
2.	Klub Przyrodników	Uwaga ogólna	Konieczne jest uwzględnienie strategii w strategiach i planach adaptacji do zmian klimatu, w skali kraju, regionów i miast.	Ponowne nawodnienie torfowisk przyczynia się do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych, szczególnie CO2 (mitygacja). Dobry stan mokradeł chroni przed ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi jak powódź czy susza (adaptacja).
3.	Klub Przyrodników	Uwaga ogólna	Uzupełnić Strategię o mierzalne wskaźniki jej wdrażania oraz plan pokazujący, kiedy jakie wartości tych wskaźników powinny zostać osiągnięte. Proponujemy, by takimi wskaźnikami były: a) powierzchnia torfowisk we właściwym stanie uwodnienia i w niewłaściwym stanie uwodnienia; b) powierzchnia mokradłowych siedlisk przyrodniczych (z podziałem na grupę siedlisk torfowiskowych, rzecznych i jeziornych) będących w	Mierzalne wskaźniki są potrzebne do oceny, czy działania podejmowane w ramach wdrażania Strategii są rzeczywiście efektywne, a nie stanowią tylko działań pozorowanych. Wskaźniki zaproponowaliśmy tak, by ich pomiar w jak najmniejszym stopniu wymagał dodatkowych obciążeń, tj. by maksymalnie wykorzystywały one dane, które i tak muszą być zbierane i raportowane.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

			<p>dobry stan, niebędących w dobrym stanie, których stan nie jest znany</p> <p>c) emisja gazów cieplarnianych z osuszonych torfowisk użytkowanych rolniczo i leśnie.</p> <p>d) powierzchnia gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami, ponownie nawodniona,</p> <p>e) powierzchnia gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami na których wdrożono inne środki odtwarzania polegające na hamowaniu ich odwadniania i podniesieniu poziomu wody;</p> <p>f) liczba usuniętych barier podłużnych, poprzecznych i wertykalnych na rzekach, także jako procent istniejących barier;</p> <p>g) długość rzek, na których odtworzono stan „swobodnego płynięcia” (free flowing);</p> <p>h) liczba jednolitych części wód powierzchniowych, dla których osiągnięto dobry stan lub dobry potencjał ekologiczny, potwierdzony wynikami monitoringu wszystkich wymaganych elementów biologicznych;</p> <p>i) mediana Hydromorfologicznego Indeksu Rzecznych rzek Polski.</p> <p>Zwracamy uwagę, że wskaźniki b, d, e, g są zbieżne z potrzebami raportowania w związku z Rozporządzeniem UE 1991/2024 ws odbudowy przyrody (NRL), a wskaźnik h jest zbieżny z potrzebą raportowania wdrożenia Ramowej Dyrektywy Wodnej.</p>	
4.	Klub Przyrodników	Tytuł	<p>Wprowadzić do tytułu horyzont czasowy realizacji planu działań W celach Strategii zawrzeć, do kiedy mają być osiągnięte (dotyczy w szczególności redukcji emisji o 30%).</p>	<p>Informacja kluczowa dla zrozumienia Strategii i dla zrozumienia jej celów, wymaga wyeksponowania – zupełnie czym innym byłaby strategia zakładająca 30% redukcji emisji gazów cieplarnianych z przesuszonych torfowisk w ciągu 10 lat, a zupełnie czym innym – w ciągu 30 lat. Tymczasem okres, jakiego dotyczy Strategia podano tylko mimochodem, głęboko w jej treści (str. 83).</p>
5.	Klub Przyrodników	Rozdz. 1.1 - Formalne cele powstania	<p>Dodać: „Brak realizacji Strategii pociągnie za sobą koszty niezbędne do kompensowania usług ekosystemów degradujących się mokradła oraz będzie przyczyniał się do strat w rolnictwie powodowanych degradacją</p>	<p>Skoro odniesiono się do kosztów realizacji strategii, pisząc że „Strategia nie powoduje więc wprost skutków finansowych dla budżetu państwa jak i dla Narodowego Funduszu</p>

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		Strategii i jej przeznaczenie”, s. 2-3	gleb torfowych oraz strat w wielu branżach powodowanych pogłębiającą się zmianą klimatu; szczegółowe konsekwencje finansowe nie są jednak możliwe do precyzyjnego przewidzenia.	Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a jedynie wytycza kierunki realizacji działań. Skutki finansowe mogą mieć dopiero działania poszczególnych podmiotów, które zdecydują się na realizację konkretnych zapisów Strategii”, to analogicznie należałoby przedstawić koszty braku jej realizacji.
6.	Klub Przyrodników	Sekcja „Użytki zielone i uprawa pasz”, str. 9	Podkreślić, że utrzymywanie gleb torfowych w stanie odwodnionym (praktykowane powszechnie dla wygody i efektywności obecnego gospodarowania) powoduje postępującą degradację gleb torfowych. Wskutek murszenia torfu pogarszają się warunki wodne tych gleb i dochodzi do obniżania powierzchni terenu, co w dłuższej perspektywie pogarsza także możliwości produkcyjne użytków zielonych (ogranicza nie tylko usługi regulacyjne torfowisk, ale także „usługę zaopatrzeniową” – samą produkcję rolną. Produkcja pasz na użytkach zielonych na osuszonych torfowiskach nie jest elementem zrównoważonego rozwoju.	Informacje niezbędne dla zrozumienia kontekstu opisywanego wykorzystania mokradeł.
7.	Klub Przyrodników	Rozdz. 1.4.2. Usługi regulacyjne	W miarę dostępnych danych dodać oszacowania ilościowe oraz próby wyceny wartości opisywanych tu usług, np. ilość węgla zakumulowanego w mokradłach (torfowiskach) Polski, emisję gazów cieplarnianych, jakiej można by uniknąć utrzymując mokradła w dobrym stanie, ilość wody retencjonowaną przez naturalne mokradła (w porównaniu np. do objętości sztucznych zbiorników zaporowych)	Informacje potrzebne do zrozumienia skali i znaczenia opisywanych tu usług regulacyjnych
8.	Klub Przyrodników	Rozdz. 2.1 – Zasoby i stan mokradeł w Polsce	Wyjaśnić różnice znaczeniowe, funkcjonujące interpretacje, kryteria identyfikacji oraz funkcjonujące w obiegu publicznym oszacowania ilościowe, w stosunku do pojęć takich jak: „torfowiska” (w znaczeniu ekologicznym), „torfowiska” (na potrzeby GAEC-2), „złoża torfu”, „gleby torfowe”, „gleby organiczne”, „gleby organiczne będące osuszonymi torfowiskami”, „obszary użytkowane rolniczo”, „emisje z osuszonych torfowisk”, „emisje z osuszonych gleb organicznych wykorzystywanych w rolnictwie i leśnictwie”	W obiegu publicznym funkcjonują różne liczby i mapy, odnoszące się do wymienionych pojęć. Różnice wynikają ze szczegółów interpretacyjnych i z różnych danych wyjściowych; są jednak trudne do interpretacji. Wstępem do strategii powinno być uporządkowanie tego zagadnienia, w tym wyjaśnienie, skąd biorą się różnice np. między oszacowaniami powierzchni torfowisk w Polsce.
9.	Klub Przyrodników	Rozdz. 2.1 – Zasoby i stan	Uaktualnić oszacowania i dane podawane w tym rozdziale do stanu na 1.01.2026.	Rozdział jest napisany na podstawie danych z lat 2020-2021. od tego czasu zawartość wielu źródeł danych zmieniła się.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		mokradel w Polsce		Np. informacje w BDozZP w 2011 r. były tylko szcztkowe, a obecnie są znacznie szersze. IUNG dopracował się nowszych oszacowań, a PMS zgromadził nowsze dane. Utworzono ponad 100 nowych rezerwatów przyrody
10.	Klub Przyrodników	Tab. 2.2.1 – Analiza presji dla torfowisk	Uszczegółowić zdanie” Uwzględnienie ochrony torfowisk w różnych źródłach finansowania: <u>eliminacja „harmful subsidies”</u> , tj. mechanizmów zachęcających do utrzymywania torfowisk w stanie odwodnionym lub pogłębiania ich odwadniania i wdrożenie mechanizmów skutecznie zachęcających do ponownego nawadniania torfowisk i wspierających użytkowanie torfowisk nienaruszające ich stanu bagiennego”.	Bez takiego uszczegółowienia kierunek działań jest niejednoznaczny – nie wiadomo, na czym „uwzględnienie” miałyby polegać.
11.	Klub Przyrodników	Tab. 2.2.1 – Analiza presji dla torfowisk	W ramach potencjalnych kierunków działań zaradczych wobec „odwodnienia” dodać „W ramach wdrożenia Rozporządzenia UE 1991/2024 i Krajowego Planu Odbudowy Zasobów Przyrodniczych, ambitne ustalenie celów i wdrożenie środków prowadzących do: - ponownego nawodnienia gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami; - ograniczenia odwadniania w ramach innych środków odbudowy gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami, - odbudowy dobrego stanu, obejmującego .poprawę uwodnienia, torfowiskowych siedlisk przyrodniczych.”	Wdrożenie NRL powinno być jednym z podstawowych środków przeciwdziałania presji odwodnienia.
12.	Klub Przyrodników	Tab. 2.2.1 – Analiza presji dla torfowisk	Uzupełnić potencjalne kierunki działań zaradczych wobec presji „Niszczenie torfowisk naturalnych przez niewłaściwą ochronę” o: - umożliwienie planowania ochrony biernej oraz zaprzestania określonych aktywności (np. utrzymywania cieków oraz urządzeń wodnych) jako środka ochrony siedlisk i gatunków; - wdrożenie środków zachęty dla rolników wspierających utrzymywanie zabagnień niektórych fragmentów gruntów rolnych, bez wykonywania jakichkolwiek czynności na tych gruntach, - zmianę art 4 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, wskazującą że degradacją gruntów jest także utrzymywanie gruntów torfowych w stanie przesuszonym, art 15 ust 2 obejmuje także zaprzestanie	Obecnie wskazane działania zaradcze są niewystarczające do przeciwdziałania tej presji. Konieczne są także zmiany prawa umożliwiające wymienione rozwiązania.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycy
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycy
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

			odwadniania lub ponowne nawodnienie gruntów torfowych, obowiązek utrzymywania melioracji szczegółowych jest ograniczony do urządzeń niepowodujących degradacji gruntów; - zmianę art 188 ustawy Prawo wodne, wskazującą że celem utrzymywania urządzeń wodnych jest zachowanie ich funkcji lub jej dostosowanie do wymogów art. 187.	
13.	Klub Przyrodników	Tab. 2.2.1 – Analiza presji dla torfowisk	Doprecyzować działanie zaradcze „Wzmocnienie prawnej ochrony torfowisk poprzez wykorzystanie instrumentów planowania przestrzennego celem ochrony torfowisk przed zabudową”, dodając „Obowiązek wskazywania torfowisk jako strefy otwartej bez możliwości zabudowy w planach ogólnych gmin”.	doprecyzować, o jakie instrumenty planowania przestrzennego tu chodzi.
14.	Klub Przyrodników	Tab. 2.2.1 – Analiza presji dla torfowisk	Doprecyzować działanie zaradcze „Wzmocnienie ochrony torfowisk w procedurze oceny oddziaływania na środowisko”, dodając „i strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Uwzględnienie oddziaływania przedsięwzięć, planów i programów na emisję gazów cieplarnianych z osuszonych torfowisk oraz na cele odbudowy przyrody torfowisk wynikające z rozporządzenia UE 1991/2024 (NRL)”.	Doprecyzować zapis wskazując że dotyczy także strategicznych ocen planów i programów; wskazać elementy które powinny być częścią „wzmocnienia”.
15.	Klub Przyrodników	Ramka „Klimatyczne koszty odwodnienia torfowisk Polski”, str. 43	Proszę podać szacowane wielkości emisji z osuszonych torfowisk Polski, a nie tylko ich wartość pieniężną. Całkowite emisje z użytkowania torfowisk Polski oszacowano na 34,7 miliony ton (Mt) ekw. CO ₂ rocznie, z czego 33,5 Mt stanowią emisje in-situ z torfowisk odwodnionych na cele rolnictwa, leśnictwa i wydobywania torfu, a 1,14 Mt – emisje <i>ex situ</i> z wydobywania torfu.	Ta wartość z nieznanymi nam powodów znikła z treści Strategii, a jest bardzo ważna dla zrozumienia roli torfowisk. Jeśli celem strategii jest zredukowanie emisji z osuszonych torfowisk o 30%, to konieczne jest podanie wartości bazowej, od której te 30% jest liczone!
16.	Klub Przyrodników	Ryc. 2.2.1.	Lepiej objaśnić rysunek. Wykres sugeruje, że zasoby torfów wzrastają, co nie może być prawdą. Być może wykres pokazuje nie zasoby, a stan geologicznego udokumentowania zasobów	Obecna wersja rysunku i podpisu wprowadza w błąd, sugerując że zasoby torfów w Polsce w ciągu 30 lat wzrosły czterokrotnie. Jest to zupełnie fałszywa informacja – w rzeczywistości nie ma wątpliwości, że w tym okresie znacząco ubyło w Polsce torfu w wyniku procesu murszenia.
17.	Klub Przyrodników	2.2.2., s. 48. Tabela 2.2.2. – presje dla rzek i	Przy presji „Modyfikacja / regulacja koryt rzek” dodać jako czynnik sprzyjający presji „Utrzymywanie rzek podtrzymujące przekształcenia i	Ze względu na olbrzymią skalę, jest to podstawowy mechanizm odpowiadający za utrzymywanie przekształceń

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		terenów nadrzecznych	uproszczenia ich koryt”, a jako potencjalny kierunek działań zaradczych – „ograniczanie zakresu prac utrzymaniowych na ciekach”	hydromorfologicznych, uniemożliwiający spontaniczną renaturyzację cieków.
18.	Klub Przyrodników	2.2.2., s. 48. Tabela 2.2.2. – presje dla rzek i terenów nadrzecznych	Przy presji „Modyfikacja / regulacja koryt rzek” dodać jako czynnik sprzyjający presji „Schematyczne podejście do usuwania szkód powodziowych”, a jako potencjalny kierunek działań zaradczych – „maksymalne wykorzystywanie przekształceń powezbraniowych koryt rzecznych jako elementu renaturyzacji rzek”.	Istotny problem ujawniający się po wszystkich powodziach, także po powodzi we wrześniu 2024 r.. Niektóre przekształcenia określane jako „szkody powodziowe” mogą i powinny być wykorzystane jako przejawy pożądanej renaturyzacji koryt rzecznych i jako przypadki usunięcia, przez wody wezbraniowe, niektórych zbędnych barier.
19.	Klub Przyrodników	2.2.2. s. 55. Sekcja „zapory i inne przeszkody w nurcie rzek”	Zaktualizować dane o liczbie przegród porzecznnych na ciekach – obecnie dysponujemy bazą danych o ok. 36 tys. takich przegród (UP w Poznaniu & WWF, integracja bazy presji HyMo Wód Polskich, AMBER i danych BDOT), a szacujemy, że rzeczywista liczba barier może sięgać 80-100 tys.	Aktualizacja i urealnienie danych.
20.	Klub Przyrodników	Rozdz. 2.2.2 rzeki i tereny nadrzeczne	Uzupełnić identyfikację presji (zarówno tabela, jak i opis) o bariery podłużne (upośledzające łączność rzek i terenów zalewowych) i wertykalne (upośledzające łączność wód powierzchniowych z podziemnymi).	Uzupełnienie, uzgodnienie z podejściem wymaganym przez rozporządzenie 1991/2024 (NRL)
21.	Klub Przyrodników	Tabela 2.2.4 – presje dla obszarów nadmorskich.	Jako czynnik sprzyjający presji „Zaburzenie dynamiki brzegów” wskazać obowiązujące prawo - Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 września 2022 r. w sprawie minimalnych poziomów bezpieczeństwa brzegu morskiego, wymagające uodparniania niemal całej linii brzegowej przynajmniej na zdarzenia o prawdopodobieństwie większym niż raz na 20 lat, oraz będący konsekwencją tego założenia Program Ochrony Brzegów Morskich i jego aktualizacje. Jako działanie zaradcze wskazać zmianę założeń ochrony brzegu morskiego o ograniczenie ochrony brzegu tylko do odcinków zbudowanych i zainwestowanych, oraz podjęcie, w ramach Rozporządzenia 1991/2024, ambitnej odbudowy siedlisk klifowych i wydmowych przez umożliwienie działania naturalnych procesów je kształtujących.	Uzupełnienie o istotne informacje.
22.	Klub Przyrodników	Rozdz. 2.2.4 Mokradła	W opisie presji „Zaburzenie dynamiki brzegów” opisać obowiązujące prawo - Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 września 2022 r.	Uzupełnienie o istotne informacje.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		nadmorskie, str. 61	w sprawie minimalnych poziomów bezpieczeństwa brzegu morskiego, będące istotnym elementem tworzącym presję, a także przedstawiony w 2026 r. przez Ministerstwo Infrastruktury projekt aktualizacji Programu Ochrony Brzegów Morskich, który pogłębiłby presję.	
23.	Klub Przyrodników	Rozdz. 2.4 Priorytety ochrony mokradeł w Polsce	Dane o stanie mokradłowych siedlisk przyrodniczych zaktualizować zgodnie z aktualnymi wynikami Państwowego Monitoringu Przyrodniczego i raportem przekazanym do KE w 2025 r.	Konieczność aktualizacji danych.
24.	Klub Przyrodników	Rozdz. 2.4 Priorytety ochrony mokradeł w Polsce	Uzupełnić rozdział o dotyczące mokradeł cele wymagane Rozporządzeniem UE 1991/2024 (NRL), w tym: a) rozpoznanie stanu siedlisk przyrodniczych do 2030 r. b) wdrożenie środków odbudowy prowadzących do dobrego stanu siedlisk przyrodniczych (co w przypadku mokradeł obejmuje przywrócenie warunków wodnych) i siedlisk morskich – 305 do 2030 r., 60% do 2040 r., 90% do 2050 r. c) odbudowa siedlisk gatunków [w tym mokradłowych] d) skatalogowanie barier poprzecznych, podłużnych i wertykalnych na rzekach i usunięcie wybranych barier; e) przyczynienie się do odtworzenia 25.000 km „rzek swobodnie płynących” w UE; f) poprawa naturalnych funkcji powiązanych z rzekami równin zalewowych; g) ponowne nawodnienie gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami; h) wdrożenie innych środków odbudowy gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami {obejmujących m.in. ograniczenie ich odwadniania	Konieczność uzupełnienia o istotne uwarunkowanie, w związku z wejściem w życie NRL.
25.	Klub Przyrodników	3.1. Cele strategii	Proszę podać wartość bazową, od której będzie liczone ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z torfowisk o 30% oraz horyzont czasowy na osiągnięcie tego celu.	Bez tych danych ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z torfowisk o 30%” jest nieweryfikowalne.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

26.	Klub Przyrodników	Rozdz. 3.1 – Cele strategii	Nadać weryfikowalny charakter celom strategii i określić perspektywę czasową ich osiągnięcia, np. odtworzenie właściwych warunków wodnych na co najmniej 50% powierzchni mokradł i dobrego stanu 90% mokradłowych siedlisk przyrodniczych, uzyskanie dobrego stanu lub dobrego potencjału ekologicznego wszystkich wód	Cele możliwe do weryfikacji, lub do oceny dystansu, jaki oddziela nas od ich osiągnięcia, będą pomocne przy realizacji strategii.
27.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.1.	Nie odkładać „na lata późniejsze” przeprowadzenie wielkoskalowej, kompletnej inwentaryzacji torfowisk i gleb torfowych w Polsce”	Racjonalne byłoby powiązanie takiej inwentaryzacji z rozpoznaniem stanu torfowiskowych siedlisk przyrodniczych, co zgodnie z art 4 ust 9 NRL musi być do 2030 r. wykonane dla 90% areалу poszczególnych typów siedlisk przyrodniczych, a do 2040 r. – na 100%.
28.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.2	Zadanie 1.2.A prerredagować i uzupełnić: „1.2.A. reforma mechanizmu planowania ochrony obszarów chronionych uwzględniająca: a) jasną możliwość stosowania środków ochrony biernej w obszarach Natura 2000; b) konieczność planowania kompleksowej ochrony całych torfowisk, w obrębie których znajdują się chronione siedliska i gatunki - w tym w razie potrzeby możliwość planowania działań ochronnych poza granicami obszaru chronionego; c) umożliwienie planowania środków odtwarzaniu siedlisk.”	Doprecyzowanie z uwzględnieniem obecnych problemów.
29.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.2	Dodać zadanie 1.2H’: Wprowadzenie odpłatnych ekonomicznie płatności dla właścicieli gruntów za tzw. ochronę bierną torfowisk polegającą na utrzymywaniu warunków bagiennych (bez konieczności prowadzenia na nich gospodarki rolnej lub innych działań),	Właściciele bagien powinni być wynagradzani za same usługi ekosystemowe dostarczane przez ich bagna. Warunkiem tych usług jest utrzymanie bagiennych warunków wodnych.
30.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do	W nazwie celu i powiązanych zadań doprecyzować, że dotyczy nie tylko planów ochrony, ale także planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000.	Dla obszarów Natura 2000 podstawowym narzędziem planistycznym są plany zadań ochronnych, a nie plany

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.3.		ochrony. Powinno być jasne, że cel i zadania dotyczą także tego instrumentu.
31.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.4.	Nie odkładać „na lata późniejsze” wprowadzenia zobowiązania do podawania pełnego składu podłoży ogrodniczych przy sprzedaży tych podłoży (również przez Internet”	Nie ma powodu odwlekać, jeśli i tak w ciągu pierwszych 3 lat przewidziano wprowadzanie regulacji prawnych które doprowadzą do ograniczenia wydobycia torfu.
32.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.6	Przewidzieć wprowadzenie zakazu, a nie tylko zachęt do zaniechania prowadzenia prac odwodnieniowych na torfowiskach	Odwadnianie torfowisk w świetle współczesnej wiedzy to działania niszczące zasoby przyrodnicze i środowisko, a także powodujące degradację gleb torfowych – w państwie deklarującym rozwój zrównoważony nie powinny być akceptowane, nawet gdy dopuszczają się ich rolnicy.
33.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.7	Zadanie „1.7.A wsparcie retencjonowania wody na trwałych użytkach zielonych” przededagować na „1.7 Wprowadzenie zachęt do trwałego utrzymywania wysokiego uwodnienia na trwałych użytkach zielonych oraz do utrzymania nieużytkowanych terenów bagiennych w ramach gospodarstwa rolnego ”	Obecny ekoschemat „wsparcie retencjonowania wody na trwałych użytkach zielonych” nie przyczynia się do nawadniania torfowisk, ponieważ wymaga utrzymywania uwodnienia tylko przez 12 dni, co na nawodnienie torfowiska nie ma żadnego wpływu. Konieczne jest wprowadzenie zachęt, ale ekoschemat funkcjonujący od nazwą „wsparcie retencjonowania wody na trwałych użytkach zielonych” nie stanowi takiej zachęty.
34.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych	Dodać zadanie 1.7.A’: Wprowadzenie zachęt do wykonania działań tamujących odpływ wody z użytków rolnych i z terenów bagiennych w ramach gospodarstwa rolnego, oraz mechanizmów kompleksowego finansowania przedsięwzięć służących poprawie uwodnienia takich terenów.”	Do praktycznego wdrożenia nawaniania osuszonych mokradeł w przestrzeni rolniczej konieczne są płatności zależne od rezultatu, ale także wsparcie i zachęty do wykonania działań niezbędnych do zatrzymania odpływu wody. Działania takie są na tyle kosztowne, że sama płatność

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		Strategii – cel 1.7		za osiągnięty rezultat nie będzie wystarczająco motywować do zainwestowania w takie działania.
35.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.7	Nie odkładać „na lata późniejsze” żadnych zadań w ramach tego celu.	Rozpoczęcie ponownego nawadniania torfowisk jest konieczne natychmiast. Zgodnie z wymogami NRL, już do 2030 r. znacząca powierzchnia gleb organicznych wykorzystywanych w rolnictwie, będących osuszonymi torfowiskami, ma zostać skutecznie ponownie nawodniona. Nie można przeznaczać lat 2027-2030 na działania przygotowawcze, a trzeba natychmiast zacząć realne przywracanie uwodnienia – mechanizmy stymulujące trzeba uruchomić natychmiast, a grunty państwowe (także KOWR) powinny być objęte w pierwszej kolejności.
36.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.7	Wyraźnie wskazać, że nieruchomości wchodzące w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, a stanowiące osuszone torfowiska, powinny podlegać ponownemu nawodnieniu wykonywanemu przez podmiot zarządzający nimi w imieniu Skarbu Państwa (KOWR). Nie powinny być rozdysponowane na cel prowadzenia na nich gospodarki rolnej. Wymaga to zmiany prawa z zakresie zadań KOWR.	Skoro Państwo jest przez NRL zobowiązane do ponownego nawodnienia określonego obszaru osuszonych torfowisk, to w pierwszej kolejności powinno zrealizować to na własnych gruntach.
37.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 1.10	Dodać zadanie 1.10.C – Kontrola przeznaczenia torfowisk w ramach strategicznych ocen oddziaływania na środowisko planów ogólnych gmin	Konieczne, by faktycznie zapewnić prawidłowe ujęcie torfowisk w planach ogólnych.
38.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych	Dodać zadanie 1.10.D – Opracowanie wytycznych uwzględniania mokradeł miejskich w miejskich planach adaptacji do zmian klimatu oraz określenie obligatoryjnych wskaźników i mierników monitorowania MPA odnoszących się do mokradeł miejskich.	Mokradła mają znaczącą rolę w adaptacji do zmiany klimatu. Dobry stan mokradeł łagodzi wpływ zjawisk ekstremalnych, jak powodzie i susze. Dlatego mokradła powinny być obligatoryjnie uwzględniane w planach adaptacji.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		Strategii – cel 1.10		
39.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii	Dodać po celu 1.9 cel operacyjny „1.9* Emisje gazów cieplarnianych z odwodnionych torfowisk, w tym użytkowanych jako grunty rolne lub lasy, są rzetelnie określone i raportowane” i zadania „1.9*.A Wdrożenie metody szacowania emisji z odwodnionych torfowisk według IPCC Wetlands Suppelement 2013, Tier 1 i uwzględnienie wyników w raportowaniu emisji, z rekalkulacją danych dotychczasowych” (powinno być zrealizowane niezwłocznie) „1.9*.B Opracowanie wiarygodnych krajowych wskaźników emisji z odwodnionych torfowisk i na ich podstawie wdrożenie szacowania emisji według IPCC Wetlands Suppelement 2013, Tier 3. (wymaga kilku lat)	Wykorzystując luki prawne systemu raportowania emisji, Polska obecnie raportuje fałszywe, ok. 6-krotnie zaniżone wartości emisji z gleb organicznych stanowiących osuszone torfowiska, zajętych przez lasy, grunty orne użytki zielone. Dotąd nie wdrożono raportowania z wykorzystaniem stosunkowo realistycznych współczynników emisji z IPCC Werlands Suplement (2013), a stosujemy niezgodne z wiedzą naukową współczynniki z przestarzałych wytycznych IPCC z 2006 r. Decyzja COP 9/CMP.9 zaleca stosowanie „IPCC Wetlands Supplement 2013”, a dokument „2019 Refinement to the 2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories” również wskazuje, że „IPCC Wetlands Supplement 2013” należy traktować jako “update” poprzednich wytycznych z 2006 r. .Dlatego konieczne jest zaprzestanie fałszywego raportowania – niezwłoczne przejście na szacowanie i raportowanie emisji z osuszonych torfowisk z wykorzystaniem „IPCC Wetlands Supplement 2013 Tier 1” – czyli standardowych, ale bardziej realistycznych współczynników emisji. W dłuższej perspektywie (4-5 lat) celowa jest budowa i wdrożenie krajowego modelu określania emisji z osuszonych torfowisk, opartego na ustalonych empirycznie, reprezentatywnych dla warunków Polski wskaźnikach (co odpowiada metodzie IPCC Wetlands Supplement 2013 Tier 3).
40.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych	Dodać zadanie 2.1 E. Terenowa inwentaryzacja i weryfikacja barier podłużnych, poprzecznych i wertykalnych na ciekach, oraz opracowanie planu likwidacji i łagodzenia oddziaływania barier, zgodnie z wymogami art 9 Rozporządzenia UE 1991/2024 ws. odbudowy zasobów przyrodniczych.	Dostępne obecnie dane są bardzo niekompletne. Sporządzenie wykazu barier jest obowiązkiem wynikającym z art 9 Rozporządzenia UE 1991/2024 (NRL).

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		Strategii – cel 2.1		
41.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 2.3	Dodać zadanie 2.3.A'. Pełne ujęcie w aktualizacjach planów gospodarowania wodami zakresu renaturyzacji wód powierzchniowych niezbędnego do osiągnięcia celów środowiskowych oraz celów określonych na podstawie art. 9 Rozporządzenia UE 1991/2024 ws. odbudowy zasobów przyrody.	Zachowanie logiki w planowaniu gospodarowania wodami.
42.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 2.3	Dodać zadanie 2.3.A". Usuwanie barier poprzecznych, podłużnych i wertykalnych, oraz poprawa naturalnych funkcji powiązanych z rzekami równin zalewowych, zgodnie z wymogami art. 9 Rozporządzenia UE 1991/2024 ws. odbudowy zasobów przyrody.	Działanie obowiązkowe w związku z art. 9 Rozporządzenia UE 1991/2024 ws. odbudowy zasobów przyrody, powinno być też elementem krajowej strategii.
43.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 2.3	Dodać zadanie 2.3.H. Opracowanie wytycznych i szkolenia kadry PGW Wody Polskie w zakresie możliwości wykorzystania pozawezbraniowych przekształceń koryt rzecznych jako narzędzia osiągania celów środowiskowych i innych celów renaturyzacji rzek”	Przekształcenia pozawezbraniowe, tzw. „szkody powodziowe” stanowią często przejawy renaturyzacji koryt rzecznych. Akceptacja i utrzymanie niektórych z tych przekształceń, nieodbudowywanie niektórych zniesionych przez wezbrania barier, to bezkosztowy krok w kierunku osiągnięcia celów środowiskowych i renaturyzacji wód.
44.	Klub Przyrodników	Tabela „Cele operacyjne i zadania do realizacji celów strategicznych Strategii – cel 2.4	W celu 2.4.B wykreślić słowa „z wyjątkiem inwestycji celu publicznego”	Lokalizowanie inwestycji celu publicznego na obszarach zalewowych oznacza narażanie tych inwestycji na zalanie i zakrawa na dywersję względem realizacji celów publicznych państwa.
45.	Klub Przyrodników	Rozdział „Etapowe	Przyspieszyć plan wdrażania strategii, biorąc pod uwagę, że do 2030 r.:	Obowiązki wynikające z Rozporządzenia UE 1991/2024 ws. odbudowy zasobów przyrodniczych (NRL). Prace

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

		wdrażanie Strategii”	<ul style="list-style-type: none"> - na co najmniej 30% mokradłowych siedlisk przyrodniczych powinny być wdrożony komplet działań potrzebnych do odbudowy dobrego stanu siedlisk, w tym zapewniający właściwe warunki wodne do takiej odbudowy; - na 90% mokradłowych siedlisk przyrodniczych procesy degradacji powinny być zatrzymane na tyle, by zachować możliwość odbudowy dobrego stanu tych siedlisk do 2-050 t. - znacząca powierzchnia wykorzystywanych w rolnictwie gleb organicznych będących osuszonymi torfowiskami powinna zostać ponownie nawodniona, a dalsza powierzchnia – objęta innymi środkami odbudowy gleb organicznych, obejmującymi ograniczenie ich odwadniania; - powinna zostać usunięta znacząca liczba barier na ciekach, a niektóre cieki przywrócone do stanu „swobodnie płynących”,. tak by przyczynić się do odtworzenia 25 tys. km cieków swobodnie płynących w skali UE 	przygotowawcze, zmiany legislacyjne, reformy organizacyjne itp. są konieczne i ważne, ale przeznaczenie pierwszych trzech lat wdrażania Strategii tylko na prace przygotowawcze oznaczałoby założenie, że cele wynikające z NRL nie zostaną zrealizowane w terminie.
46.	Klub Przyrodników	Tabela 3.2.1., zadanie 2.3.B	Słowa „Dążenie do spełnienia wymogów wynikających z dyrektywy wodnej” zastąpić słowami „osiągnięcie celów wymaganych Ramową Dyrektywą Wodną”.	Ramowa Dyrektywa Wodna wymaga osiągnięcia wskazanych w niej celów, a nie tylko „dążenia do” tego.
47.	Klub Przyrodników	Tabela 3.2.1., zadanie 2.3.C i 2.3.D	Zmienić datę na 2028 na 2027	Ramowa Dyrektywa Wodna wymaga aktualizacji planów gospodarowana wodami do grudnia 2027 r.
48.	Klub Przyrodników	Sekcja „Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (Nature Restoration Law)”, str. 127	Zmienić słowo „Porozumienie” na „Rozporządzenie”. Doprecyzować opis obowiązków wynikających z art. 4, uzupełnić go także o odtwarzanie obszaru przyrodniczych, odtwarzanie siedlisk gatunków oraz obowiązki zapobiegania pogarszaniu stanu. Uzupełnić o wymogi art 5 dot. ekosystemów morskich. Uzupełnić o wymogi art 9 NRL dot. rzek	Rozporządzenie NRL stanowi istotne uwarunkowanie dla wdrażania Strategii, jego treść mogąca dotyczyć ekosystemów wodno-błotnych powinna być przedstawiona zwięźle, ale konkretnie.

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397

Biuro Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: klub.przyrodnikow.kp@gmail.com
tel. 694 206 670

Stacja Terenowa Klubu Przyrodników
Owczary 17, 69-113 Górzycza
e-mail: owczary@kp.org.pl
tel. 694 206 397